

ДИЈАЛЕКТОТ НА ХОМЕРОВИТЕ АХАЈЦИ И НЕГОВИТЕ ИЗВОРИ

До средината на минатиот (XIX-иот) век ретко кој и помислувал дека во Хомеровиот јазик може да се наоѓаат остатоци од дијалектот на старите Ахајци. Дури по објавувањето на аркадските и кипарските натписи започнаа филолозите и лингвистите да ги забележуваат првите сличности во Хомеровиот речник со зборови и изрази од аркадските и кипарските натписи¹. А. Фик беше меѓу првите издавачи на Хомеровите песни што цитирал една низа хомерски зборови што се употребувале во кипарскиот дијалект, како што се *αἶσα*, *ἄνωγον*, *ἄρουρα*, *αὐτάρ*, *Φάναξ*, *Φάνασσα*, *ἰδέ*, *ἰατήρ*, *πτόλις* и др.²

До средината на нашиот век Хомер беше најстариот извор за дијалектот на ахајските Грци. Еден дел од јазичниот материјал, главно зборови и кратки изрази, можеше да се најде и кај подоцнежните граматичари и глосографи, а најдрагоцени од сите беа глосите (кипарски, аркадски и др.) во речникот на Хесихија³.

По дешифрирањето на микенското писмо, тнр. „линеарно Бе“, т.е. од педесетите години на нашиот век, започнува вистинското *ојсक्रивање* на јазикот на старите Хомерови одн. пред-Хомерови *Ἀχαιοί*. Тоа веќе не се само одделни зборови и изрази, ами цели текстови, вистина ретко подолги од една реченица; но, материјалот е навистина непроценлив, зашто е автентичен и зашто потекнува од времето пред *горската инвазија*, т.е. од самите Ахајци, од микенската епоха. Пред нас е сега не само речник, ами и гра-

¹ Th. Bergk во *Index scholarum Halensis* за 1860/61. година; Moritz Schmidt, *Die Inschrift von Idalion und das kyprische Syllabar*, Jena 1874; Collitz (—Bechtel, *Sammlung der griechischen Dialekt—Inschriften*, Göttingen 1884; W. Deecke—J. Siegmund, *Die wichtigsten kyprischen Inschriften*, во G. Curtius, *Studien zur griech. und latein. Grammatik*, VII, стр. 219—264.

² A. Fick, *Die homerische Odyssee in der ursprünglichen Sprachform wiederhergestellt*, Göttingen 1883, стр. 324 in. Вамо треба да се додадат и партикулите *κε(v)* и *υυ*.

³ M. Leumann, *Homerische Wörter*, Basel 1950, стр. 263 in., 297, 325 in. cf. C. J. Ruijgh, *L'élément achéen dans la langue épique*, Assen MCMLVII, стр. 149 in.

матичка структура на нивниот дијалект — фонетска, морфолошка и, донекаде, синтактичка⁴.

При сè што несовршеното писмо, каков што е микенскиот силабар „Бе“, не ги бележи сите гласови елементи на еден збор или форма, сепак јазичкиот материјал од овие натписи (на глинени плочки и вази), со помошта на Хомера, Хесихија и други грчки поети и писатели од подоцна, како и од аркадо-кипарските натписи, ни станува толку јасен што речиси сите непрецизности, што произлегуваат од несовршеното писмо може лесно да се совладаат и разберат.

Јазичните особености на ахајскиот дијалект од микенската епоха и сличностите со Хомеровиот јазик и со аркадо-кипарскиот се такви што укажуваат на заедничко потекло. Во јазикот на Хомера се кријат полно ахајски елементи наследени од микенската епоха, а аркадо-кипарскиот дијалект е „законит наследник“ на ахајскиот од микенската епоха. Разгледувањето јазичните особености на микенскиот (фонетски, морфолошки, лексички) и споредувањето со соодветниот материјал од Хомеровиот јазик и од аркадо-кипарскиот дијалект, одн. со одделни глоси од Хесихија и други глосографи и полихистори, најарно го илустрираат тоа.

Името на Ахајците, коешто се спомнува во Хомеровата Илијада и Одисеја во формите *Ἀχαιῆς* (-ἄδες, 2 + 5 пати), *Ἀχαιῆς* (6 + 1), *Ἀχαιῆς* (8 + 6 пати) и *Ἀχαιῆς* (преку 67 пати без малу во сите песни на Илијадата и Одисејата; не е спомнато само во VI-та и VII-та песна на Одисејата), било живо на о. Кипар кај што е забележена формата *Ἀχαιῶν ἀκτή* „крајбрежје на Ахајците“ (кај Страбона XIV 682) и гласата *Ἀχαιοὶ ἀντιεῖς* „пророци одн. врачи“ на Ахајците“ кај Хесихија⁵. Освен тоа ахајското име останало и на Пелопонес, во северо-западната област на полуостровот Ахаја (*Ἀχαΐα*), употребувано до ден денешен во политичката одн. географско-административната терминологија на современа Грција.

Пред да преминеме на самиот материјал треба, сепак, да напоменеме дека фонетиката на хомерските песни, и пред сè вокализмот, претрпеле големи промени поради „прилагодувањето“ што го вршеле, свесно или несвесно, ајолските и, особено, јонските аеди и рапсоди⁶. Од друга страна, ахајскиот и ајолскиот вокализам биле мошне блиски.

Прилагодувањето на Хомеровиот текст не ни оставило речиси ни еден пример за преминот од краткото *ο* во *υ*, како кај *ἄπρ* од *ἄπρ*, фонетска црта инаку заедничка на ахајскиот и ајолскиот

⁴ Резултатите беа објавени во студијата M. Ventris & J. Chadwick, *Evidence for Greek Dialect in the Mycenaean Archives* во *Journal of Hellenic Studies*, Vol. LXXIII, стр. 84—105.

⁵ Cf. C. J. Ruijgh, o.c., стр. 12.

⁶ Paul Mazon, *Introduction à l'Illiade*, Paris „Les Belles Lettres“, 1959, стр. 89 итн.

дијалект⁷. Рефлексот *or* или *ro* за вокалното *p* запазен е само во два-три примери, од кои βροτός (од **mṛtós*) со своите изведенки ἄμβροτος и ἄμβροστα станале достоинство на заедничкиот грчки јазик благодарјќи, можеби, најмногу на Хомеровиот авторитет одн. на распространетоста на неговите песни. Хомеровата аорисна форма ἤμβροτον (јонско-атичката ἤμαρτον од ἄμαρτάνω всушност е ајолска; ахајската или, поарно, микенската форма, што би требало да гласи **a-mo-to* (= **ḡmorton* од **amṛton*) или **a-mo-ro-to* (= **ḡmorton* од **amṛtom*)⁸, до денес не е откриена во микенските натписи.

Кога зборуваме за консонантизмот, треба да кажеме дека особен интерес привлекуваат групата на лабиовеларите, асимилацијата на денталите *t* и *th* пред *i* и *j*, како и палатализацијата на веларите и лабиовеларите. Третирањето на лабиовеларите во хомерските песни е исто онакво, какво што ни е познато од ајолскиот, јонско-атичкиот и дорскиот дијалект. Нема кај Хомера ни еден лабиовелар што не бил претворен во неговиот соодветен лабијал одн. дентал. *Прилагодувањето* ги елиминирало и тука овие типични ахајски црти од микенската епоха. Како што ни е познато, само ахајскиот дијалект од микенската епоха ја запазил доста добро групата на лабиовеларите во специјалната серија силабограми *qa*, *qe*, *qi*, *qo* (одн. *kwa*, *kwe*, *kwi*, *kwo*) со тројна вредност на секој одделен знак⁹; во линеарниот силабар „БЕ“ нема посебен знак **qi* одн. **qwi*, бидејќи многу рано (уште во предмикенската епоха?) лабиовеларот *qi* (= *qw*) пред вокалот *u* бил упростен преку дисимилација во велар *k* (така што слогот *kwi* во силабарот се бележел со силабограмот *81 = *ku*)¹⁰. Од истите сообраќања линеарното писмо „БЕ“ не знае ни за силабограми **ji* ни **wi*, зашто и тие слогови мошне рано биле упростени во *i* одн. *u*¹¹. Поради слична причина не би требало да се очекува ни специјален силабограм за бележење на палаталниот слог **kji*, зашто силабограмот *67 = *ki* можел сосема добро да послужи за таа цел.

Што се однесува пак до старите палатали, одн. палатализирани велари и лабиовелари од индоевропскиот или прагрчкиот, треба да се подвлече дека биле изедначени со секундарните палатали, настанати во микенскиот од контактот на еден велар или

⁷ Paul Wathelet, *Les traits éoliens dans la langue de l'épopée grecque*, Roma, Edizioni dell' Ateneo, 1970, стр. 165—169.

⁸ P. Wathelet, o.c., 169.

⁹ На пример со силабограмот *qa* одн. *kwa* се бележеле слоговите *kwa*, *gwa* и *khwa*, со силабограмот *qe* = *kwe* слоговите *kwe*, *gwe* и *khwe* итн.

¹⁰ M. D. Petruševski, *Révision de la translittération des syllabogrammes* *17 (*za*), *20 (*zo*), *74 (*ze*) et *79 (*zu*?). во COLLOQUIUM MYCENAEUM, Actes du Sixième Colloque International sur les textes Mycéniens et Egéens tenu à Chaumont sur Neuchâtel du 7 au 13 Septembre 1975, Université de Neuchâtel 1979, стр. 264—265.

¹¹ B. ibid.

лабиовелар со палаталниот глас -j (т.е. пред слоговите -ja, -je, -jo) одн. пред вокалот -i или -e, како што би можело да се види од овие неколку карактеристични примери:

1) *za-we-te* (= *kja-we-te*), посведочено во Кнос и Пил, = (ајолски и дорски) (σ)σα[Fe]τες, јонски σῆτες, атички (τ)τῆτες „годинава“¹²;

2) *ai-za* (= *ai-kja*, одн. αἰjα) од αἰγ(ε)α „козја (кожа)“¹³;

3) *ka-za* (= *ka-kja*, одн. χαλκjα) од χαλκ(ε)α, покрај *ka-ki-jo* и *ka-ke-ja* „бронзан, -а, -о, -и“ итн¹⁴.

4) *su-za* (= *su-kja*), посведочено во Кнос и Пил, од συκ(ε)α „смоква (стебло)“¹⁵;

5) *i-za-(a-to-mo)* = *i-kja*-, веројатно од **ikwia*- „кола (влечена од коњи)“ (спор. го терминот *e-kwe-a-o a-to-mo* од Кнос и *e-kwe-o a-to-mo* од Пил, како и зборот *i-kwi-ja* „кола (влечена од коњи)“¹⁶;

6) *zo-wa* (= *kjo-wa*), засведочено во Кнос, спор. Σόη име на една менада („Незадржлива“) и Хесих. глоса σωή· ἑξοριή, од **kjeu*/**kjou*/**kju*- „тера, фрла (со силина); јури“¹⁷;

7) *e-pi-zo-ta* (*e-pi-kjo-ta*), = ἐπίσωτρα „обрач“ од истата индоевр. основа како и претходниот (спор. сскр. *cyutá* и *cyavate*)¹⁸;

8) *ka-zo-e* (*ka-kjo-e*), засведочено еднаш во Пил, јонско-атички κακίονες, κακίους, компаратив од κακός „лош; слаб“¹⁹;

¹² Идентификацијата е од Л. Р. Палмер во BICS (= Bulletin of the Institute of Classical Studies of the University of London) 7 (1960), 60.

¹³ Формата *ai-za* = *ai-kja* е еден нарах од Пил Ub 1318, 7, објавена и правилно идентифицирана кај Mabel Lang, *The Palace of Nestor Excavations* 1957, Part II, во American Journal of Archaeology 62, 1958, стр. 191.

¹⁴ Формата *ka-za* (= *ka-kja*) е еден нарах од Кнос Sp 4452 (в. *Documents*² 553, s.v.; спор. Anna Morgurgo, *Mycenaeae Graecitatis Lexicon*, Roma 1963, стр. 136. s.v..

¹⁵ Формата *su-za* (= *su-kja*) е документирана три пати во Кнос (F 841, 5; Gv. 862, 1; 864, 2) и еднаш во Пил (Eg 880, 6). Се однесува на стеблото (од *смоква*) а не на плодот (на *συκέα*, а не на *σύναι*!).

¹⁶ Од содржината на целиот натпис PY Fn 50 би можело да се заклучи дека во хапаксот *i-za-a-to-mo-i* се работи за ознака на занимање, можеби на „колари“ или нивни „помошници“. Идентификацијата *i-za* = *i-kwi-ja* предложена е од Н. Mühlestein уште во 1955 во Museum Helveticum од 1955. година стр. 126 инн.

¹⁷ В. ја мојата белешка „*Zo-wa, e-pi-zo-ta*“ во Жива антика XVIII (1968), стр. 128.

¹⁸ В. ibid (спор. *Documents*², стр. 456 и 544, s.v.).

¹⁹ Пилската форма *ka-zo-e* (= *ka-kjo-e*) во Va 1323 е ном. на дуалот и се однесува на две оски (*a-ko-so-ne* = ἄζονες), означени како „полоши“ т.е. „послаби“. И оваа идентификација ја има предложено швајцарскиот микенолог Н. Mühlestein во статијата *Einige mykenische Wörter* во Museum Helveticum 15, 1958, Спор. ги хомерските ἄσσον (<*ἄρχjон), βράσσων (<*βράχjων), ἑλάσσων (<*ἑλάχjων), ἥσσων (<*ἥκjων), θάσσων (<*θάχjων), μάσσων (<*μάχjων), πάσσων (<*πάχjων) Јасно е дека микенските форми со запазен палатал *kj* и *khj* се постари од хомерските со интензивен сибилант.

9) *me-zo(-e)* (= *me-kjo-e*), засведочено во Кнос и Пил, || *megjo(s)-es*, јонско-ат. μέζουες, μέζους; спор *me-kjo-ha*, засведочено во Пил и еднаш во Кнос²⁰;

10) *ze-i-ja-(ka-ra-na)* = *kje-i-ja-*, спор. ја варијантата *ke-i-ja-ka-ra-na*, што го означува секако истиот микротопоним од Пил²¹;

11) *a-ze-ti-ri-ja* (= *a-kje-ti-ri-ja*), засведочено во Кнос; спор. ја варијантата *a-ke-ti-ri-ja*, засведочена во Кнос и Пил; се работи, многу веројатно, за истото женско занимање²²;

Палатализацијата на денталите *t* и *th* во микенскиот грчки сосем е поинаква, т.е. слична како во хомерскиот и јонско-атичкиот одн. во аркадо-кипарскиот дијалект. Тука се работи за асибилација: комбинацијата *беззвучен* или *асириран генишал* (*t* или *th*) + *палатален вокал* или *консонант* (*i* или *j*) дава секогаш *σ* (*σ*) — има само неколку примери кај Хомер, како и во микенскиот грчки, кај коишто не била извршена асибилацијата²³, одн. кај што останале *τ* и *θ* пред *ι* неизменети.

Асибилацијата е поправо еден вид палатализација; меѓутоа, треба да се потцрта дека во микенскиот, одн. во линеарното писмо „БЕ“ никогаш не е изедначена палатализацијата на денталите *τ* и *θ* со палатализацијата на звучниот дентал *δ*, на веларите и лабиовеларите и на почетното интензивно *j*: првата дава секогаш *σ*, а втората постојано се бележи со силабограмите од серијата *za, ze, zo*, одн. *kja, kje, kjo*, или со *ke, ki*²⁴. — Интересно е дека еден од основателите на „палаталната“ теорија за микенскиот грчки Л. Р. Палмер (прв беше, сепак, барем временски, австрискиот филолог В. Мерлингген), можеби по една игра на случајот најмногу придонел за комплицирањето на проблемов и за конфузијата, со своето инсистирање на идентификацијата на микенската форма *wa-na-so-i* (од Пил) како датив на дуалот од *ῥάνασσα* (= *wanassoii* „на двете кралици“)²⁵. Идентификацијата беше

²⁰ B. J.-P. Olivier — L. Godart — C. Seydel — C. Sourvinou, *Index généraux du linéaire B*, Roma, Edizioni dell'Ateneo, 1973, стр. 124 (s. vv. *me-zo, me-zo(-e)*, *me-zo-a, me-zo-e*).

²¹ Мислењето дека обете форми (*ke-i-je-ka-ra-na* во PY Nn 228, 3 и *ze-i-ja-ka-ra-na* во Ха 70) претставуваат еден ист топоним го изразил прв W. Merlingen во *Bemerkungen zur Sprache von Linear B*. Wien 1954, приватно умножено стр. 15.

²² Покрај спомнатите форми документирани се уште и овие: *a-ke-ti-ri-ja-i* (датив.плур. во PY Fn 187; Un 219; MY Fo 101; Oe 119), *a-ke-ti-ra*² = *a-ke-ti-rja* (PY Aa 815; Ab 564; 1099, TH Of 30), *a-ke-ti-ra*²-o = *a-ke-ti-rja-o* (ген. плур во PY Ad 290, 666 Се работи веројатно за женското занимање *ἀκίστρις* (идентификацијата *ἀκίστρις* е помалу веројатна).

²³ P. Wathélet, о.с., стр. 96—110.

²⁴ В. го мојот реферат на V-иот микенолошки колоквиум во Саламанка (март—април 1970) „*Wa-na-so-i* et le problème de la palatalisation en grec mycénien“, стр. 136—137.

²⁵ В. Л. Р. Палмер во MLS (= Minutes of the Linear B Seminar of the London University Institute of Classical Studies) од 7.XI.1956.

усвоена од страна на Џ. Чадвик и П. Шантрен (како што се цитира и во неговиот етимолошки речник на грчкиот јазик)²⁶, па и од други микенолози благодарейќи најмногу на авторитетот од Палмер, Чадвик и Шантрен.

Меѓутоа, истиов Палмер го идентифицирал мик. *za-we-te* (= *kjawetes* = (σ)σῶτες, σῆτες, τῆτες) „годинава“ („годинавашен“) и не можел да ја усвои идентификацијата на формата *pa-sa-ro* = πᾶσσαλος „клин“ пред сè поради фонетски причини²⁷. Е. Риш тукуречи доказал дека микенската форма *wa-na-so-i*, како и други форми на *-o-i* и *a-i*, не би можела да биде ништо друго освен локатив одн. датив на плуралот²⁸. Јас, од друга страна, покажав, пред повеќе од 7 години, дека споменатата форма можела да претставува еден датив-локатив плурал од една ахајска изведенка *warnasoi* или *warnasā* од една основа **warn-* јагне; овца“ со предгрчкиот суфикс *-aso* од типот на Κρίσσος, Ἰππασος итн. Јас успеав да најдам барем три потврди за една ваква грчка изведенка (Ἀρνασὶ од еден грчки натпис од атинската акропола од V-от век пред н.е. и две доцнежни форми *Arnasi* и *Arnazi* од два медалјона од времето на римското царство, што се наоѓаат под претставата на богот Аполон²⁹. — Обидите на К. Вундзам³⁰ и на други³¹, во формата *wa-na-so-i* да видат изведенка од *ἑνάξ*, т.е. една супстантивизирана придавка **wa-na-sa* = *ἑνάκτορα* „царски дворец“, ги среќаваат истите фонетски и други тешкотии: изведената придавка од именката *ἑνάξ* во микенскиот грчки гласи *wa-na-ka-te-ro* (= *ἑνάκτερος*), а засведочена е во Кнос, Пил и Теба. Во најтесна врска со неа е изведенката (ἑ)ἑνάκτορα во класичниот и покласичниот грчки (спор. ја хомерската изведенка од истата *ἑνάκτοριος* во *Og.* о 397). Во подоцнежниот грчки имало и една придавка изведена со суфиксот *-ios* од основата (ἑ)ἑνάκτ-: (ἑ)ἑνάξιος (спор. ја и именката *ἑνάξια*). Ако би претпоставиле една изведенка со истиот суфикс *-ios* од основата *ἑνάκτ-*, како кај именката (ἑ)ἑνάσσα (од **wanakja* одн. **wanakja*), во микенскиот би имале соодветна форма **wa-na-zo-i*

²⁶ P. Chantraine, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, s.v. ἑνάξ (стр. 846).

²⁷ B. L. R. Palmer, *Mycenaeans and Minoans...*, London 1961, стр. 150; Id. *The Interpretation of Mycenaean Greek Texts*, Oxford 1963, стр. 249. инн.

²⁸ E. Risch, *Mykenisch seremokaraoi oder seremokaraore?* во SMEA (= Studi Micenei ed Egeo-Anatolici), I, 1966, стр. 57; ин.; спор. го мојот реферат „*Wa-na-so-i...*“ стр. 127.

²⁹ B. ја мојата студија „Discussions mycenologiques“ во Жива антика XII 1962/63, стр. 293—312; спор. „*Wa-na-so-i...*“ I.c.

³⁰ „Die politische und soziale Struktur in der mykenischen Residenzen nach den Linear B Texten“, Wien 1968, стр. 28 инн. и 47; спор. „*Wa-na-so-i...*“, стр. 128 инн.

³¹ На пр: Monique Gérard-Rousseau, *Les mentions religieuses dans les tablettes mycéniennes*, Roma, Edizioni dell' Atenee, 1968, стр. 240 инн.

(= **wa-na-kjo-i*) а не *wa-na-so-i*, како што се гледа од спомнатите форми *za-we-te*, *ka-za*, *su-za* итн. коишто се автентични³².

Освен тоа има извесен паралелизам во мик. форми *wa-na-so-i* и *di-pi-si-jo-i* во пилската серија Fg:³³

1231,12 *po-ti-ni-ja*, *di-pi-[si]-jo-i*, *ke-se-ni-wi-jo...*

1235, 1 *wa]-na-so-i*, *wa-na-ka-te*, *pa-ko-[we]...*

„ 2 *wa-na-so-i*, *po-ti-ni-ja*, *pa-ko-we...*

Тука треба да се приведе и формата *pa-ki-ja-ni-jo-i* од пилската плочка Fg 1216 *pa-ki-ja-ni-jo-i*, *pa-ko...* (*pa-ko* е секако непотполна форма м. *pa-ko-we*) и да се спореди со изразот *pa-ki-ja-ni-jo-jo*, *te-no* од PY Fg 1224: *pa-ki-ja-ni-jo-jo*, *te-no*, *po-se-da-o-ne*, *pa-ko-we*, *e-ti-we*, од кај што би можело да се заклучи дека имало и некаков празник *pa-ki-ja-ni-ja*, по којшто бил наречен и месецот *pa-ki-ja-ni-jo* во Пил³⁴.

Според тоа, формите *pa-ki-ja-ni-jo-i*, *di-pi-si-jo-i* и *wa-na-so-i* би биле дативи (-локативи) на плуралот од имиња на празници, за коишто било определено да се испорача (или прими) извесно количество (обично или миризливо) масло; значи, тие изрази би можеле да се преведуваат „за празникот *p.* (*d.* или *w.*)“, во нашиов случај „за празникот *warnasa*³⁵“.

Празникот *warnasa*³⁶ („празник на јагнињата“ или „празник на овчарите“) би му одговарал на еден празник *(F)ᾠρνειᾱ (спор. го повеќедневниот празник Ἀρνηίδες ἡμέραι и месецот Ἀρνεῖος во Arg), каков што бил големиот празник кај сите Дорци Καρνεῖα во чест на Ἀπόλλων Καρνεῖος³⁶.

Да погледаме сега некои од морфолошките прти што им се заеднички на хомерскиот и на „ахајскиот“ дијалект на микенските Грци. — Тоа се на прво место формите на генитивот синулар од основите на *-a* од машкиот род и, особено, од основите на *-o*: *-a-o* (хом. *-ᾱο*) и *-o-jo* (хом. *-οιο*). Најстарите хомерски форми од овие генитиви гласеле на *-ᾱο* и *-οιο*; јонските адаптации, вршени речиси секогаш *metri causa*, гласат на *-εο* и *-οο* (или *-ου*). Микенските форми гласат секогаш исто: *-a-o* (бележење заедничко одн. исто за ген. синг. и плур.) и *-o-jo*³⁷.

Што се однесува до останатите падежи на сингуларот од спомнатите основи, не е секогаш лесно да се разликуваат, одн. да се погоди сосем прецизно, дали е една микенска форма на *-a* номинатив, или акузатив, или датив (па и генитивот на една именка

³² В. „*Wa-na-so-i...*“, стр. 132; спор. *Documents*², стр. 478 ин. и „*Révision de la translittération des syllabogrammes...*“, стр. 263.

³³ В. „*Wa-na-so-i...*“, стр. 13; cf. *Documents*², l.c.

³⁴ В. „*Wa-na-so-i...*“, l. c.; спор. ја мојата белешка во Ж. А. IX 1959, 84.

³⁵ „*Wa-na-so-i...*“, l.c.; „*Révision...*“, l.c.

³⁶ В. „*Discussions mycénologiques*“, стр. 305 ин. и 311 ин.

³⁷ В. *Documents*, стр. 83.

од женски род свршува на *-a*), или локатив или инструментал; тоа истото вреди и за формите на номинативот и на акузативот плурал. Освен тоа, не би можело да се каже сосем сигурно, дали микенската форма на ном. плур. завршувала на *-ās* (како што таа веројатно гласела во праиндоевропскиот) или на *-ai* (како во класичниот грчки). Тоа што е речено за *a*-основите вреди и за оние на *-o*, со исклучок на ген. синг. којшто секогаш гласи на *-o-jo*: номинативот, акузативот дативот, локативот и инструменталот на сингуларот (вокативот не е нигде документиран во микенските текстови!), како и номинативот, акузативот, генитивот и инструменталот на плуралот завршуваат секогаш на *-o*. Ни тука не може да се утврди, дали формата на ном. плур. ја имала старата индоевр. наставка *-(δ)s* или подоцнешната грчка *-(o)ι*³⁸. — Основите на *-a*, освен тоа, имаат одделна форма на инстр. плур., којашто завршува на *-a-pi* (кај што *-pi* = *-φι* е инаку познатата наставка од хомерските песни)³⁹.

Покрај тоа, кај *a*-основите има една микенска форма на *-a-i*, на којашто кај основите на *-o* ѝ одговара формата на *-o-i*; тоа се форми на локативот одн. дативот плурал, што им одговараат на формите на *-si* кај консонантните и вокалните основи на *-i* и на *-u*. Според тоа, во плуралот секогаш убаво се разликува формата на инструменталот од локативот одн. дативот. Формата на инстр. плур. на *-pi* одн. на *-o* кај *o*-основите, освен својата првобитна функција на инструментал ја има и функцијата на аблатив; тоа се согледува особено јасно кај топонимите (функцијата на инструментал кај нив би била неразбирлива)⁴⁰ — Што се однесува до хомерскиот одн. до епскиот јазик, треба да се каже дека формите на *-φι* и тука имаат покрај инструменталната и една аблативска функција; тоа вреди барем за плуралната форма *αἰφί*, којашто е употребена 8 пати кај Хомера (од коишто 5 пати со предлогот *παρά*, еднаш со *ἀπό* и двапати со глаголи), и сите 8 пати во функција на аблатив. Тоа е според мене еден остаток од ахајскиот одн. од микенскиот грчки во Хомеровиот јазик⁴¹.

Хомерските форми на *-αισι* и *-ησι* од *a*-основите, како и оние на *-οισι* од основите на *-o*, всушност се преправени според соодветните дативи одн. локативи на плуралот од консонантните основи, бидејќи ахајските форми во микенските текстови секогаш биле фонетски, т.е. со изгубено интервокално „s“ (одн. со неговиот премин во аспиратот „h“, којшто во линеарното „БЕ“ доста често се бележи само пред вокалот *a*, со посебен силабограм *25 = *a₂* = *= ha*)⁴².

³⁸ В. на пр. E. Vilborg, *A Tentative Grammar of Mycenaean Greek*, Göteborg 1960, стр. 56.

³⁹ В. *Documents*, 83.

⁴⁰ В. П. Хр. Илиевски, *Аблативови, инструменталови и локативови во најстариите грчки текстови*, Скопје 1961 (passim), а особено стр. 73.

⁴¹ В. ја мојата статија „Неколку речи о Хомеровим *ἄπαξ λεγόμενα*“ во Ж. А. XVII, 1967, стр. 97 ин.

⁴² В. *Documents*², 388.

Сосем прецизното разликување (во употребата) на формите *-vi*, од една страна, и на *-si* од друга, кај консонантните основи, како и на оние на *-a-pi* и *-a-i* кај *a*-основите, одн. на *-o* и на *-o-i* кај *o*-основите, зборува за извесна „граматичка“ правилност на микенскиот грчки, којшто многу добро ги разликувал функциите на инструменталот-аблативот од дативско-локативските, при сè што формите на сингуларот од оние палежи, барем во бележењето (т.е. во линеарното писмо „БЕ“), секогаш се исти: кај *a*-основите завршуваат на *-a*, кај *o*-основите на *-o*, а кај консонантните и кај вокалните основи на *-i* и на *-u* завршуваат на *-e*⁴³. На некои им се чинело дека има една форма од локатив на *-e-i* измешана меѓу инструментали (одн. аблативи) на плуралот на *-pi*⁴⁴. Оние што докажувале дека микенскиот грчки не го разликувал дативот (-локативот) од инструменталот (не спомнувајќи ја ни еднаш аблативската функција на последниот!) ја искористувале таа форма (*e-re-i*) како аргумент против оние што го докажувале спротивното (т.е. дека дативот-локативот секогаш се разликува од инструменталот-аблативот) тврдејќи дека сите форми од сингуларот на *-e* како и плуралните на *-si* (па и оние на *-pi*!) претставуваат инструментал одн. датив-локатив и дека инструменталот во микенскиот грчки не се разликувал (по форма) од дативот одн. локативот⁴⁵.

Меѓутоа, јас покажав дека споменатата форма (*e-re-i*) на пилскиот натпис Jn 829, 19 може да се прочита и како *e-re-re*(!) што би можело да биде и грешка на писарот, т.е. една дитографија м. очекуваната правилна форма *e-re-e* (инстр.-аблатив од топонимот **e-ro* = "Ελος, којшто не е засведочен во номинативот, а којшто е на пилските плочки претставен и со својот етнимон *e-re-e-u* = "Ελζεϋς, *e-re-e-u* и *e-re-e-w*)⁴⁶. Тоа, од друга страна, би бил втор одн. трет пример на мешање на силабограмите *i* и *re* во текстовите од Пил (првиот познат пример на вакво мешање била формата *se-re-to-ka-ra-o-i* м. *se-re-to-ka-ra-o-re*, како што правилно прочитал К. Галавоги на пилските плочки Та 707, 2 и 714, 2; ова читање денес е општо усвоено⁴⁷.

Тука треба да се спомене образувањето на компаративот во микенскиот грчки, што се изведува со постариот суфикс *-i(j)os* а не со *-i(j)on*; основата на *-i(j)on* не му е позната на микенскиот. Вакво изведување впрочем е доста добро познато кај Хомер и кај некои класични грчки писатели (спор. ја веќе споменатата

⁴³ О. с. 85.

⁴⁴ Спор. „Аблативот...“, 64; меѓутоа, в. ја мојата белешка „*E-re-i* ou bien *e-re-re*“ во Ж А XV, 1965, стр 320.

⁴⁵ Повеќе за ова прашање в. кај П Хр Илиевски, *Аблативот...*

⁴⁶ Формите се среќаваат само во Пил („Documents“⁴², стр. 582, s.vv.). — Се работи за познатото место "Ελος од Хомера (В 584, 594)

⁴⁷ В. *Documents*², 582 s.v

мик. форма. *ka-zo-e* = *κακιοῖς* хомерските и атичките форми *κακίους* = *κακίους*, *ἀρείους* = мик. *a-ro₂-e* = *a-rjo-e*, *μέζους* = мик. *me-zo-e* = *me-kjo-e*, *πλείους* = *πλείονες* итн.)⁴⁸.

Што се однесува до глаголските форми на *-τοι* и *-ντοι* (м. *-ται* и *-νται*), познати од аркадо-кипарскиот дијалект, одн. од натписи од Аркадија, треба тука да се спомене шпанскиот филолог М. С. Рујпéрес, којшто прв ги довел во врска со соодветните микенски форми на *-то* = *-τοι*, *-ντοι*⁴⁹. Од оваа ахајска особеност не останa во хомерските песни ниедна трага. И тука, по секоја веројатност, адаптацијата на Хомеровиот текст напoлно ја избрисала оваа типична ахајска фонетско-морфолошка црта⁵⁰.

Тоа што вредеше да се каже за старите основи на компаративот на *-(i)jos* вреди и за основите на активниот партицип на перфектот на *-wo(h)a*, коишто биле старински основи на *-wos* и *-us* (спор. ги микенските примери *a-ra-ru-wo-h/ja*, *te-tu-ko-wo-(h)a*, *a-ra-ru-ja*, *de-di-ku-ja* коишто им одговараат на хом. *ἀρρήως*, *ἀραρυῖα*, *τῆτευχώς*, м. *τῆτευχώς*, како што требало да гласи оваа форма и како што, можеби, и гласел првобитниот Хомеров текст пред да се изврши адаптацијата кај јонските аеди и рапсоди⁵¹.

Не смееме да ги забораваме глаголските форми од историските времиња во индикативот, како што тоа го прават повеќето микенолози. Тука мислам пред сè на силабичкиот аугмент, зашто би било невозможно во микенските текстови да се разликува темпоралниот аугмент од неаугментираната основа⁵². Карактеристична црта на Хомеровата поезија, одн. на епскиот јазик, како што е мошне добро и од секогаш познато, е многу честото отсуство на (силабичкиот) аугмент. Оваа особеност на епскиот јазик се јавува, исто така, и во микенските текстови од Кнос, Пил, Микена и Теба. Отсуството на аугментот во микенските форми *do-ke*, *a-pu-do-ke*, *te-ke*, (= *θῆκε*), *wi-de*, *pe-re* (= *φέρε*), *ra-ke* (= *λάχε*) *su-ra-se* (= *ὄλασε*), *da-sa-to* (= *δάσσα[ν]το*), *de-ka-sa-to* (= *δέξα[ν]το*), *pa-ro-ke-ne-to* (= *παρο[α]γένητο*) итн. е сосема очигледно. Само една форма е позната, како што мислат повеќето микенолози, со силабички аугмент — *a-pe-do-ke* од пилската плочка Fr 1184, 1; кај другата — *a-pe-e-ke* — не е сосем јасно дали се работи за аорист или перфект. Јас се обидов да докажам дека и *a-pe-do-ke* би можело, исто така, да биде една форма без аугмент, т.е. една варијанта на ахајската форма *a-pu-do-ke* со премин на краткото *и* во кратко *е*, типичен за еден говор којшто ги познавал таквите

⁴⁸ Cf. *Documents*² 36, 402.

⁴⁹ M. S. Ruipérez, *Desinencias medias primarias indo-europeas*, Emerita, XX, 1952, —8—131; s. op. *Documents*, 87—89.

⁵⁰ Интересна е овде мик. форма *e-u-ke-to* (во PF Eb 297 и Ep 704) = *εὔχε-τοι* „изјавува“, како и хом. форма *εὔχεται* (во O 377), од каде што може да се заклучи дека и овој израз е типичен ахајски; ставот на Рејх (C. J. Ruijgh, *L'élément achéen*..., стр. 14) не е само колаблиз, ами и нјасен и конфузен.

⁵¹ Спор. *Documents*², стр. 585, s.v. *te-tu-ko-wo-a*.

⁵² О. с., стр. 88.

замени, како што покажуваат и некои други примери од Пил: *a-pe-te-me-ne* м. **a-pu-te-me-ne* = ἀπύθμενε, *ko-te-ri-ja* м. **ko-tu-ri-ja* = κοτύλια, *po-ro-e-ke-te-ri-ja* м. **po-ro-e-ku-te-ri-ja* = προερχήτρια, *pa-ra-ke-we* покрај *pa-ra-ku-we* = *sphraguwe* и сл.⁵³.

Меѓутоа, да претположиме за момент дека формата *a-pe-do-ke*, па ако допуштите, и формата *a-pe-e-ke*, е 3. лице синг. од аористот, т.е. дека се форми од историско време со силабички аугмент. Зарем не би било карактеристично, и вака, да се сретнеме со факултативна употреба на силабичкиот аугмент во ахајскиот дијалект од микенската епоха и кај Хомер. Би требало, според тоа, добро да се подвлече оваа морфолошка црта (отсуството на силабичкиот аугмент), заедничка за овие два архаични дијалекти грчки, при сè што списокот на заедничките морфолошки црти на овие дијалекти со ова не може да се исцрпи.

Да кажеме два-три збора и за некои заеднички црти од областа на синтаксата, при сè што има мошне малку синтакса во овие кратки, тукуречи телеграфски, соопштенија од микенските текстови⁵⁴. Интересно е кога ќе се сретнат без малу идентични фрази кај Хомера и во микенските натписи. Да го земеме на пр. микенскиот текст од Пил (Ае 489): *o-pi ta-ra-ma-ta-o kwe-to-ro-po-pi... o-ro-me-no* ... (т.е. ὅπλ(=) ἐπὶ Θαλαμᾶταο κῆτρώποφφι (= τετράποσι) ὀρόμενος „гледајќи по добитокот (по овците, одн. по овците и козите) од Таламата“; овој текст е од синтактична и стилистичка страна сличен со хомерската фраза од Одисејата (ξ 104) ἐπὶ... ὄρονται ἄνδρες ἐσθλοὶ (cf. γ 471). Треба овде секако да се спомене и конструкцијата на акузативот со инфинитив по *verba dicendi* (φημί), како во РY Ер 704, 5:.. *da-mo-de-mi pa-si ko-to-na-o ke-ke-me-na-o o-na-to e-ke-e* (= δᾶμος δὲ μὲν φασι, или φανσι, κτοινάων χεχεμενάων ὀνατόν ἐχέέν)⁵⁵. Освен тоа, јас укажав на можноста во овие текстови да се сретне и конструкцијата на апсолутниот аблатив (т.е. инструментал во функција на аблатив)⁵⁶.

Да ја минеме сега во кратки црти творбата на зборови. Тука може да се препознаат речиси истите норми како и во класичниот грчки. Да приведеме неколку имиња на говеда од Кнос: *po-da-ko* =

⁵³ В. ја мојата белешка „*Pa-ra-ku-we: pa-ra-ke-we*“ во Ж. А. XV, 1965, 202 и спор. го мојот труд *Микенолошки прилози* во Год. зборник на Филоз. фак. кн. 16, Скопје 1964, стр. 162 инн, одн. 196

⁵⁴ В. *Documents*, 89 ин.; спор. ја мојата статија „Големото откритие на М. Вентрис“, Ж. А. V, 1955, 387—401 (в. особено стр. 397)

⁵⁵ В. ја мојата белешка „Најстарији грчки accusativus cum infinitivo“, во Ж. А. IX, 1959, 56; спор. *Documents*, 90.

⁵⁶ В. го мојот реферат „Допринос наших филолога у области микенологије“ на првиот научен собир на Сојузот на друштвата за антички студии на СФРЈ во Охрид—Битола од 25—29 септември 1977, Ж. А. XXVIII, 1978, 69 ин (спор ја и статијата „Y a-t-il lieu pour un instrumental-ablatif absolu dans nos textes mycéniens“ во Ж. А. XXVII, 1977, стр. 41 ин.

πόδαρος, *to-ma-ko* = Στόμαρος, *wo-no-kwo-so* = Φοινὸκφορσος⁵⁷. Првата форма е добро позната од Хомера, втората може лесно да се разбере, а кај третата елементот *woinokw-* беше правилно објаснет и дозвешен во врска со хомерскиот израз βέε (F)οίνοπε (II. N 703), само што слогот *-so* останува нејасен⁵⁸. Јас успеав во целата форма да ја откријам старата ахајска сложенка *woinokw-orsos* „со (одн. во) задниот дел (на телото) во бојата од виното“ и по тој начин да го решам спорот помеѓу М. Дорија и С. Лурија⁵⁹. Оваа сложенка по својата композиција беше идентична со хомерската форма μελάνορσος која што В. Арнс ја беше добро востановил со мошне успешната конјектура⁶⁰.

Микенската и Хомеровата лексика, како и архадо-кипарскиот вокабулар, содржат еден доста долг список на заеднички стари ахајски изрази, како што се *wa-na-ka* = (F)άναξ, *ro-ti-ni-ja* = πότις, *wa-ti* = (F)άστν, *ro-to-ri(-jo)* = πτόλις, *ro-to-re-ma-ta* = Πτολεμάτας,⁶¹ *di-pa-e* = δέπαε, *pe-di-ro-i* = πεδίλοι (од πέδιλα), *ti-ri-ro* = τρίπος, *kwa-si-re-u* = βασιλεύς, *a-(pi)-ro-re-we* = ἀμ(φ)ιρορήε, *a-ri-kwo-ro-i* = ἀριπρόλοι, *ro-ro-ko-wo* = πρόχοφος итн. итн. Тука не би требало да се пропушти ахајската, одн. микенската форма *ro-ro-ro-i* = προροΐ, позната преку сложенката θεπρόπος кај Хомера⁶². Вамо сапаа по секоја веројатност, и мик. *o-ze-to* (*o-kje-to*) од кај што може да се види дека *-kje-to* = **ke-to* = γέντο⁶³. Овој хомерски израз, познат од 5 места во Хомеровата Илијада (Θ 43, N 25; 241, Σ 476 и 477), бил потврден како ахајски (уште од порано, т.е. пред дешифрирањето на линеарното писмо „BE“) со кипарските глоси (кај Хесиџија) 1. ἀπόγεμας ἄφελκε. Κύπριοι. 2. γέμοις νυ· λαβέ... Κύπριοι и 3. ὕγγεμος συλλαβή. Σαλαμίνιοι. Σ. секако се однесува на кипарската Саламина, а συλλαβή овде е σύλληψις = ἐγκυμοσύνη (cf. Hes. γέμειν· χύειν и Менандр. 1085 = 939: συλλαβή τέχνου)⁶⁴; и хомерскиот израз ὑπόδρα ἰδών се потврдува како ахајски не само со глаголската основа **derk-/dork-/drk-*⁶⁵, ами и со фонетската особеност на упростувањето на сложениот консонант пред дигамата, познато од кипарскиот дијалект (т.е. од ахајски терен)⁶⁶, како што покажав во мојот прилог „Ном.

⁵⁷ В. го мојот прилог „*Wo-no-go-so*“ во Ж. А. XI, 1962, стр. 250; cf. *Documents*³, 292, s.v.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ В. „*Wo-no-go-so*“, l.c.

⁶⁰ H. Ahrens, *Beiträge zur griech. und lat. Etymologie*, I, 123; спор. ја мовјата статија „Неколку речн о Хом. & λ.“ во Ж. А. XVII, 1967, 98 ин.

⁶¹ Овде може да се додаде и личното име *e-u-ru-po-to-re-mo(-jo)* = Εὐροπτόλεμος (во PY Fп 324).

⁶² В. ја мојата белешка „*Ro-ro-ro-i*“ во Ж. А. XVI, 1966, стр. 294.

⁶³ В. го мојот прилог „*(o-)ze-to* = *(o-)kje-to* = (ὥς) γέντο“ во Ж. А. XXIX, 1979, 21–24.

⁶⁴ В. го издигнува на Хесиџија од K. Latte, s.vv.

⁶⁵ Спор. C. J. Ruijgh, o.c., 163.

⁶⁶ В. Thumb-Scherer, *Handbuch d. griech. Dialekte*³, II 162, ин. и спор. ја статијата на М. Majnarić, *Edulijska ploča*, во Ж. А. XI, 1961, 33.

ὑπόδρα (idón)“ во љубљанското списание „Lingvistica“⁶⁷. И микенскиот израз *wo-ra(-e)*, познат од кноските плочки Sp 4451 и 4452 (спор. ја и формата *wo-ra-we-sa* од плочката So 880), со идеограмата *253 што се јавува само кај тие две плочки од серијата на колите (одн. тркалата), идентифициран пред една година⁶⁸ со зборот εὔραϊ, забележен кај Полукса, стои во индиректна врска со хомерскиот адверб εὐράξ⁶⁹, со што се потврдува неговото ахајско потекло. Изразот спаѓа во областа на техничките термини од коларството, како и порано идентифицираните микенски зборови *zo-wa* и *e-pi-zo-ta* од кноските плочки (в. напред, стр. 60).

Да го споменеме уште и хомерскиот глагол αἶνυμαι со изведенките ἀπ(ο)-αἶνυμαι, ἐξ-αἶνυμαι, συν-αἶνυμαι, којшто се јавува само во презентската основа, во презентот и имперфектот (последниов секогаш во неаугментирана форма) и во основата на глаг. придавка αἰ-το- (одн. во изведенките αἰτέω и αἰτός; cf. ἔξαίτος, αἶσα, итн. и надвор од Хомера во διαίτα, ἐπαίτης, cf. Хесих. αἰτής: πτωχός)⁷⁰. Глаголоз некогаш се употребувал и во перф. основа, со едно специјално техничко значење, како што е техниката на обложување со слонова коска, добро позната во микенската епоха, како што се гледа од изразите *a-ja-me-no/a*, *a-na-(i)-to/a*, *ai-te(-te)* од Кнос и Пил⁷¹. Од основното значење на αἶνυμαι „зема, фаќа“ до „обзема, опфаќа; облага“ има само еден чекор. Меѓутоа, чудно е што ова најпросто решение и етимологија на микенските термини *-ja-me-no/a* (= αἰαμένος/-α) медиопасивниот партицип на перфектот, и *ai-te* (= αἰτήρ), плур. *ai-te-re* (= αἰτήρες), како и *a-na-(i)-to/a* (= ἄναιτος/α), не ги усвоил Ц. Чадуик ни во своето второ издание на *Documents*⁷². — Од личното име *ai-ni-me-no* (= Αἰνυμένος), забележано во Пил, An 261, 2 се гледа дека глаголот αἶνυμαι бил во употреба кај микенските Грци, по секоја веројатност со обете значења на глаг. основа αἰ-, т.е. 1) и со основното значење „зема, фаќа“; одн. „обзема, опфаќа“ и 2) со специјализираното „облага, украсува со облагање“. Според мене, и во личното име *ai-ni-me-no*, како и во другите мик. изведенки од основата *ai-*, би се криело специјализираното значење „облага, обложува“, како што покажав во мојот прилог „*a-ja-me-na/o*, *a-na-(i)-to/a*, *ai-te...*“⁷³ Како ахајски елемент може да се смета и Хом. придавка γύναιος = γυναικεῖος (во λ 521 со 247); спор. ја формата *ku-na-ja* од Пил (Ta 711, 3).

⁶⁷ Lingvistica XIX in memoriam Milan Grošelj oblata, Ljubljana 1979, 57—63.

⁶⁸ В. го мојот прилог *Wo-ra*, *wo-ra-e*, *wo-ra-we-sa*, во Ж.А. XXIX 1979, стр. 225—226.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ В. го мојот реферат „*A-ja-me-na/-no...*“, во Ж.А. XXVII, 1977, 33—41.

⁷¹ Cf. ibid.

⁷² Стр. 528— и 537, s. vv. *a-ja-me-na* и *a₃-te* (*a₃-te-re*).

⁷³ В. ја горе забелешката бр. 70.

Кога зборуваме за адаптации на текстот во Хомеровите песни, голема помош во нивното откривање, одн. во откривањето на автентичниот Хомеров текст, ни укажуваат просодијата и метриката на Илијада и Одисејата со своите метрички неочекувани и неправилни стихови. Нека ми биде на ова место допуштено да споменам неколку од нив.

На прво место треба да го споменеме метричкото и графичкото колебање во предавањето на генитивот синг. од *o*-основите — *-oio* со три метрички можности на овие два слога: 1) (—) долг + краток, 2) (—) (—) (2 кратки) и 3) (—) — (краток + долг), што доведувало и до различни бележења на завршокот *-oio*, како 1) *-oio*, 2) *-oo*, 3) *-ou* и 4) *-oou* (првите 2 познати од порано и добро објаснети кај Mèillet—Vendryes)⁷⁴. — Тргувајќи ол потеклото (одн. од првобитниот текст), кај што завршокот *-oio* бил добиен од **-osjo* (преку едначење на *-sj-* во *-ji-*: *-osjo* > **-ajjo* < *-o-jo*), што се потврдува, донекаде, и со бележењето во линеарното „БЕ“ (редовно, т.е. без исклучок како *-o-jo*) и со сскр. *-asya*, може да се разбере неговата двојна метричка вредност: 1) со долг + краток слог и 2) со два кратки, од кај што се гледа дека слогот *-oi-* (во *oio*) претставувал syllaba anceps; слично е со слогот *ui-* којшто не е секогаш долг, ами може да има и вредност на краток слог, како во зборот *υῖός* во Од. ρ 212 (кај што *ui* вреди *ij-* а *-os* долг *metri causa* — пред *Δολιόιο*). Μεγυτοа, во Ил. Δ 338 вок. *υῖέ* со долго *ε* не може да се разбере ако не се претпостави една адаптација на поранешна (архаична) форма на вокативот со дифтонгот *-eu* (од осн. на *-u/-eu-*, како во сскр. и слов. вокативи на дифтонг: сскр. *paś* < **pekeu* и ст. слов. *сѣинов* < **sineu*), т.е. како во осн. на *-eu* (по примерот на *Zeū*, *βασιλεῦ*, *ἱερεῦ* итн.) или и со кратко *ui* како во Н 47 или во I 489 (сф. Λ 200 и O 244). Треба секако да се потцрта дека дифтонзите со јота во вториот дел доста често се сметаат за кратки кога се наоѓаат пред вокал, т.е. кога јотата се изговарала како *-j-*, за што и пак ни даваат безбројни примери и докази микенските текстови од Кнос, Пил, Микена и Теба; спор. ги тука Хомеровите стихови N 275, кај што зборот *οἶος* во дифтонгот *oi-* бележи краток слог; спор. Σ 105 итн. итн.

И во предавањето на 2. л. синг. од медио-пасивните форми *-eo* нормално вреди два кратки слога, но има случаи кај што може одн. м о р а да се земе како еден долг слог, како на пр. во Ω 290, кај што зборот *εὔχεο* има вредност од два долги слога, одн. кај што слоговите *-eo* мора да се прочитаат како еден долг слог (= *-eu*). Оваа појава не треба да нè изненади кога знаеме дека крајното кратко *-o* во ахајскиот (и ајолскиот) дијалект се затвора во *-u* (спор. ги ἀπό м. ἄπό, γένοιτο м. γένοιτο, ἔφρητάσαστο м. ἔφρητάσαστο)⁷⁵; спор. ι 47 γερώνεον (= ἐγεγώνεον) и ι 240 θυρεόν кај што *-eov*

⁷⁴ *Traité de grammaire comparée des langues classiques*, Paris 1927, 408; cf. P. Chantraine, *Gramm. hom.*, I 166.

⁷⁵ Спор. М. Majnarić, *Edal. ploča*, c p. 33.

треба да се прочита како -ευν т.е. како еден долг слог (=дифтонг -ευ); вака доста често треба да се читаат и генитивите синг. на -εος, особено од основите на -ο/εσ, како на пример во λ 37 Ἑρέβευς (од Ἑρέβεος). Вамо треба да се додаде и формата πλέονες од Од. ρ 247, којашто треба да се прочита како πλεῦνες. — Ако ја усвоиме „ахајската“ теорија, тогаш и генитивите (јонски) на -εω би можеле да се „вратат“ на постарата ахајска форма на -αυ (на пр. Πηληιάδεω од Πηληιάδαι, Λαέρτεω < Λαέρται итн.; спор. ги кипарските форми Ὀνασαγόραι од Ὀνασαγόραο и сл.) под влијание на машкиот род биле образувани и формите ζαμίαι, οἰκίαι и др.)⁷⁶. — Меѓу ахајските елементи запазени кај Хомера можеме да ја вброиме и придавката χρῦσειος, којашто можела да се смета и како двосложна, како што се гледа од Υ 272, кај што формата χρῦσέην треба да се прочита како χρῦσῆν (зашто слогот χρῦ-е секогаш долг), што се потврдува со микенската форма *ku-ru-sa-pi* (што е еден инстр. плурал од женскиот род на прилавката, употребен двапати во пилската серија Та 707, 1 и 714, 3)⁷⁷. Интересно е дека оваа придавка и во новогрчкиот е двосложна (χρῦσός, -ή, -όν)⁷⁸, спор. Од. ρ 37; вид. и τ 230 (кај што χρῦσειοι треба да се прочита χρῦσοι одн. χρῦσοί).

Изнесувајќи го овој материјал, мене ми беше уште во почетокот јасно дека тој во еден ваков прилог не може да се исцрпи, а и немав намера, токмо поради тоа, да изнесам што повеќе примери, ами толку колку што е неопходно за илустрација на спомнатите сличности во јазикот на Хомера и неговите Ахајци, а тоа се микенските Грци и нивните наследници во Аркадија и на Кипар пред сè. Од изнесениот материјал можеше да се види денес дека изворите на јазикот на Хомеровите Ахајци не се само Хомер, гласографите со Хесиџија на прво место и натписниот материјал од Аркадија и Кипар, ами пред сè натписите од Кнос, Пил, Микена, Теба и други места, пишувани со тн. линеарно писмо „БЕ“, што денес ги читаме и разбираме благодарејќи на успешното дешифрирање на писмото што го постигна М. Вентрис во 1952./53. година⁷⁹. Може да се види, исто така, дека јазикот на Хомера првобитно, т.е. пред да се извршат споменатите а д а п т а ц и и (ајолска, јонска и атичка) на Хомеровиот текст на Илијадата и Одисејата, имал сигурно повеќе сличности со микенскиот грчки, т.е. со а х а ј с к и о т дијалект од микенската епоха и со неговите легитимни наследници, со аркадскиот и кипарскиот дијалект. — Треба, сепак, да се одбележи дека има, исто така, извесни разлики што се по-

⁷⁶ О. с., стр. 31.

⁷⁷ В. Documents², 558.

⁷⁸ Cf. P. Chantraine, о.с., 65. ин. — Инаку „злато“ во народниот грчки јазик δημοτική се вика μάλα(γ)μα а златен“ μαλαματένιος-α,ο.

⁷⁹ Како било постигнато тоа, може донекаде да се види од популарната книга на John Chadwick: *The Decipherment of Linear B*, Cambridge 1958, од којашто има и второ издание од 1967.

јавуваат во Хомеровиот текст не само како последица на свесна интервенција на подоцнешните ајолски и јонски аеди и рапсоди, ами и со самиот факт што од крајот на микенската епоха до појавата на Хомеровите песни можеле да изминат два до три века. За тоа време можеле да се појават извесни помали или поголеми фонетски, морфолошки и лексички разлики и при самиот внатрешен развиток на ахајскиот дијалект (т.е. без надворешно влијание). Развитокот на јазикот довел до исчезнување на многу архаични црти на микенскиот грчки, како што е претварањето на лабиовеларите во лабијали и дентали, како и на палаталите во африкати и „интензивни“ сибиланти. Така било, по секоја веројатност, и во областа на речникот.

Скојје.

М. Д. Петрушевски.

RÉSUMÉ

M. D. Petruševski: LE DIALECTE DES ACHÉENS HOMÉRIQUES ET SES SOURCES

Jusqu' au milieu du siècle passé on ne songeait presque pas que la langue d' Homère pût contenir des résidus du dialecte des anciens Achéens. Ce fut à peine après la publication des inscriptions arcadiennes et cypriotes que les philologues et linguistes commencèrent à noter dans le dictionnaire homérique les premières ressemblances avec des mots et des phrases apparaissant dans les inscriptions arcadiennes et cypriotes. Parmi les éditeurs des poèmes homériques A. Fick était le premier à citer une série de mots homériques employés dans le dialecte cypriot, comme *αἶσα*, *ἄνωγον*, *ἄρουρα*, *αὐτάρ*, *ῥάναξ*, *ῥάνασσα*, *ιδέ*, *ιατήρ*, *πτόλις* etc.

C'est jusqu'à la moitié de notre siècle que le texte d'Homère représentait la source la plus ancienne du dialecte des Grecs achéens. Une partie des matériaux, principalement des mots et des phrases courtes, pouvait être trouvée aussi chez les grammairiens et les glossographes postérieurs, dont les plus précieuses étaient les gloses (cypriotes, arcadiennes etc.) dans le dictionnaire d'Hésychios.

Après le déchiffrement de l'écriture mycénienne, du linéaire B, c'-à-d. à partir de 1952/53, commence la vraie découverte de la langue des anciens Ἀχαιοί homériques, resp. préhomériques. — Ce n'étaient plus des mots et termes isolés, mais de textes entiers, rarement plus longs, en fait, qu'une proposition; cependant, ces matériaux sont inappréciables, étant authentiques et provenant de l'époque avant „l'invasion dorienne“, c'-à-d. de l'époque mycénienne, des Achéens eux-mêmes. — Devant nos yeux se trouve maintenant non seulement le vocabulaire, mais aussi la structure grammaticale — phonétique, morphologique et, jusqu'à une certaine mesure, syntaxique — de leur dialecte. Malgré l'imperfection de l'écriture, à savoir du linéaire B mycénien, qui ne note pas tous les éléments phonétiques d'un mot ou d'une forme, quand même les matériaux linguistiques de ces inscriptions à l'aide d'Homère, d'Hésychios et des inscriptions arcado-cypriot deviennent tant clairs qu'à peu près toutes les imprécisions qui en proviennent peuvent facilement être comprises et surmontées.

Les particularités linguistiques du dialecte mycénien et leurs ressemblances avec la langue homérique et le dialecte arcado-cypriot témoignent d'une origine commune. Dans la langue d'Homère se cache un nombre assez remarquable d'éléments hérités de l'époque mycénienne, tandis que le dialecte arcado-cypriot est un héritier légitime de l'achéen de l'époque mycénienne. Examinant les particularités linguistiques du grec mycénien et les comparant avec la langue homérique et le dialecte arcado-cypriot, resp. avec les gloses arcadiennes et cypriot d'Hésychios, on obtient une image assez précise et intéressante.